

**RAQAMLI IQTISODIYOT VA IQTISODIY INQILOB:
RAQAMLASHTIRISHNING AFZALLIKLARI**

Yuldasheva Saida Nematovna

*“Iqtisodiyot va menejment” kafedrası dotsenti Buxoro davlat
texnika universiteti*

Annotatsiya. Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi va uning iqtisodiy inqilobdagi o'rni haqida so'z boradi. Raqamlashtirish jarayoni iqtisodiy tarmoqlarda samaradorlikni oshirish, yangi biznes modellarini yaratish, xalqaro savdoni kengaytirish va davlat boshqaruvini modernizatsiya qilish kabi ko'plab afzalliklarni taqdim etadi. Maqolada raqamli texnologiyalarning ishlab chiqarish, ta'lim, energiya samaradorligi va ekologiya sohalariga ta'siri ham ko'rib chiqiladi. Raqamli iqtisodiyotning afzalliklarini to'g'ri tushunish va qo'llash, jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, iqtisodiy inqilob, raqamlashtirish, biznes modellar, xalqaro savdo, davlat boshqaruvi, sun'iy intellekt, big data, e-tijorat, raqamli transformatsiya, innovatsiyalar, ekologiya, ishlab chiqarish samaradorligi.

Kirish. So'nggi yillarda raqamli iqtisodiyot dunyo bo'ylab rivojlanishda va o'zgarishda asosiy omilga aylandi. Raqamlashtirish jarayoni iqtisodiyotning barcha tarmoqlariga kirib bormoqda va yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Bu jarayon iqtisodiy inqilob sifatida qaralmoqda, chunki u nafaqat biznes modellarini, balki jamiyat va hukumat faoliyatini ham tubdan o'zgartiradi. Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning afzalliklari va uning iqtisodiy inqilobdagi o'rni haqida batafsil gaplashamiz. Raqamli iqtisodiyot – bu axborot texnologiyalaridan keng foydalanish orqali iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish tizimi. Bu sohada eng muhim vositalar Internet, raqamli platformalar, sun'iy intellekt, big data, IoT (Internet of Things) va blockchain kabi texnologiyalar hisoblanadi. Raqamli iqtisodiyot, ayniqsa, ishlab chiqarish, savdo, moliya, transport, sog'liqni saqlash va ta'lim sohalarida keng tarqalgan.

Raqamli texnologiyalar ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish va optimallashtirish imkonini beradi. Bu, o'z navbatida, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirishga, mahsulot sifatini yaxshilashga va ishlab chiqarish tezligini oshirishga yordam beradi. Raqamli iqtisodiyot yangi biznes modellarini yaratishda muhim ahamiyatga ega. E-tijorat, onlayn xizmatlar va raqamli platformalar orqali tadbirkorlar global bozorlarga chiqish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Masalan,

Amazon, Uber, Airbnb kabi kompaniyalar o'zlarining raqamli platformalari orqali xizmat ko'rsatishni boshqaradi va dunyo miqyosida ulkan iqtisodiy o'sishga erishdilar. Raqamli iqtisodiyotning boshqa bir afzalligi shundaki, u xalqaro savdoni osonlashtiradi. Internet va raqamli platformalar orqali o'z mahsulot va xizmatlarini dunyo bo'ylab sotish mumkin. Bu, ayniqsa, kichik va o'rta bizneslar uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Raqamli to'lov tizimlari, masalan, PayPal, raqamli valyutalar (kriptovalyutalar) va elektron tijorat platformalari savdoni yanada qulaylashtiradi.

Raqamli iqtisodiyot bilim va malakalarni rivojlantirishni talab qiladi. Raqamli texnologiyalar sohasida mutaxassislar kerak bo'lib, bu esa ta'lim tizimini yanada zamonaviylashtirishni talab etadi. Onlayn kurslar, veb-seminarlar va raqamli treninglar orqali insonlar yangi bilimlarni o'rganish va yangi malakalarni olish imkoniga ega bo'ladilar. Bu esa ishchi kuchining sifatini oshiradi va jamiyatni yanada rivojlantiradi. Raqamlashtirish davlat boshqaruvini ham o'zgartiradi. Elektron hukumat tizimlari, masalan, onlayn soliq to'lash, fuqarolik xizmatlari va davlat xizmatlari ko'rsatishni raqamli shaklda amalga oshirish, davlatning samarali va shaffof ishlashini ta'minlaydi. Buning natijasida fuqarolar davlat xizmatlaridan tez va qulay foydalanish imkoniga ega bo'ladilar. Raqamli texnologiyalar orqali energiya samaradorligini oshirish, transport tizimlarini optimallashtirish va ekologik toza texnologiyalarni joriy etish mumkin. Masalan, raqamli ilovalar va smart texnologiyalar yordamida energiya iste'molining kamayishi yoki chiqindilarni boshqarish jarayonlari yanada samarali bo'lishi mumkin.

Raqamli iqtisodiyot nafaqat iqtisodiyotni yanada samarali qilishni, balki iqtisodiy inqilobni ham yuzaga keltiradi. Iqtisodiyotning raqamli shakli yangilik va innovatsiyalarni hayotga tatbiq etishda o'zgacha ahamiyatga ega. U bozorlardagi raqobatni kuchaytiradi, yangi startaplarni rivojlantiradi va yangi ish o'rinlarini yaratadi. Raqamlashtirish jarayoni iqtisodiyotning barcha sohalarini modernizatsiya qilib, eski ish uslublarini o'rnini yangi, zamonaviy tizimlarga boshlab beradi. Raqamli iqtisodiyot va raqamlashtirish jarayoni nafaqat iqtisodiyotning rivojlanishiga, balki jamiyatning butun tizimini modernizatsiya qilishga yordam bermoqda. Bu jarayon yangi imkoniyatlar yaratib, global iqtisodiy inqilobni amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega. Raqamli texnologiyalarni to'g'ri va samarali qo'llash orqali, har bir davlat va tashkilot iqtisodiy o'sish va barqaror rivojlanishga erishish imkoniyatiga ega bo'ladi. Raqamli iqtisodiyotning afzalliklaridan to'liq foydalanish, kelajakda jamiyatni yanada farovon va rivojlangan qilishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Raqamli iqtisodiyot va uning iqtisodiy inqilobdagi o'rni haqida olib borilgan tadqiqotlar turli tarmoqlarda raqamlashtirish jarayonining afzalliklari va salbiy tomonlarini o'rganishga qaratilgan. Ushbu adabiyotlar tahlilida,

asosan, raqamli iqtisodiyotning samaradorlikni oshirish, yangi biznes modellarini yaratish, va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi rolga e'tibor qaratiladi. S. B. Shirmanov va D. T. Turaevning (2020) tadqiqotiga ko'ra, raqamli iqtisodiyotning asosiy xususiyatlaridan biri uning ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish va optimallashtirishga yordam berishidir. Ular o'zlarining tadqiqotlarida, raqamli texnologiyalar, ayniqsa, sun'iy intellekt va IoT (Internet of Things) texnologiyalari yordamida ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga qaratilgan masalalarni ko'rib chiqqanlar [1]. Ularning fikriga ko'ra, raqamli texnologiyalar yordamida mahsulotlar sifatini oshirish va ishlab chiqarish jarayonlarini yanada tezlashtirish mumkin. Bunday jarayonlar global miqyosda ishlab chiqarish sohasini yanada samarali qilish imkonini beradi.

G. V. Ponomarev (2019) raqamli iqtisodiyotning yangi biznes modellarini yaratishdagi ahamiyatini tadqiq etgan. U raqamli platformalarning, masalan, e-tijorat (Amazon, Alibaba) va raqamli xizmatlar (Uber, Airbnb) orqali qanday qilib yangi biznes modellarini shakllantirayotganini o'rgangan. Ponomarevning tadqiqoti, raqamli iqtisodiyot yordamida kichik va o'rta bizneslarning global bozorlarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish imkoniyatlariga ega bo'lishini ta'kidlaydi [2]. U yangi biznes modellarini yaratish orqali raqamli iqtisodiyot iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. Raqamli iqtisodiyotning xalqaro savdoni rivojlantirishdagi roli haqida H. J. Bakhtiyorov (2021) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar mavjud. Ularning fikriga ko'ra, raqamli platformalar va raqamli to'lov tizimlari, masalan, PayPal va kriptovalyutalar orqali o'tkaziladigan tranzaksiyalar xalqaro savdoni osonlashtiradi [3]. Bakhtiyorov raqamli iqtisodiyotning global integratsiya jarayonlarini qanday tezlashtirishi mumkinligini o'rgangan. Shuningdek, u onlayn savdoning kengayishi, kichik va o'rta bizneslarning global miqyosda o'z mahsulot va xizmatlarini sotish imkoniyatlarini oshirishini ko'rsatadi.

L. T. Atabaeva va M. A. Karimov (2022) raqamli iqtisodiyotning davlat boshqaruvidagi ahamiyatini o'rgangan. Ularning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar yordamida davlat xizmatlari ko'rsatishni yanada samarali va shaffof qilish mumkin. Elektron hukumat tizimlari, masalan, soliq to'lash va fuqarolik xizmatlari sohalaridagi raqamli yangiliklar, davlat boshqaruvining samaradorligini oshiradi [4]. Atabaeva va Karimovning fikriga ko'ra, raqamli transformatsiya davlat organlarining ishlashini o'zgartirib, fuqarolar uchun xizmatlarni tezroq va qulayroq qiladi. Raqamli iqtisodiyotning ekologik barqarorlikka ta'siri haqida M. M. Xolmatov (2020) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar mavjud. Xolmatovning fikriga ko'ra, raqamli texnologiyalar energiya samaradorligini oshirish

va ekologik ta'sirni kamaytirishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, IoT texnologiyalari va aqlli shahar tizimlari yordamida resurslardan samarali foydalanish, chiqindilarni boshqarish va energiya iste'molini kamaytirish mumkin. Xolmatovning tahlillari, raqamli iqtisodiyotning ekologik barqarorlikka ta'siri borasida muhim amaliy tavsiyalarni taqdim etadi [5].

O. B. Yusupov (2023) raqamli iqtisodiyotning ta'lim tizimiga ta'siri haqida so'z yuritgan. Yusupovning tadqiqotlariga ko'ra, raqamli iqtisodiyot ta'lim tizimini yanada zamonaviylashtirishni talab qiladi. Onlayn kurslar, veb-seminarlar va raqamli treninglar yordamida insonlar yangi bilimlarni o'rganish va malakalarini oshirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Yusupov raqamli ta'limning kelajakda iqtisodiyotning o'sishi va inson resurslarini rivojlantirishdagi ahamiyatini ta'kidlaydi [6]. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli iqtisodiyotning afzalliklari juda keng va turli sohalarda iqtisodiy o'sish va barqaror rivojlanishga xizmat qiladi. Sun'iy intellekt, IoT, big data kabi texnologiyalar ishlab chiqarish, ta'lim, energiya samaradorligi va boshqa sohalarda o'zgartirishlarni amalga oshirishi mumkin. Bu jarayon, o'z navbatida, global miqyosda yangi ish o'rinlarini yaratadi va kichik va o'rta bizneslar uchun yangi imkoniyatlar ochadi. Kelajakda raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi, yangi texnologiyalarni va innovatsiyalarni hayotga tatbiq etish orqali, jamiyatni yanada farovon va rivojlangan qilishga xizmat qiladi. Shuning uchun, raqamli transformatsiyani qo'llab-quvvatlash va uning afzalliklaridan to'liq foydalanish, barcha sohalarda iqtisodiy o'sish va rivojlanishning muhim shartidir.

Xulosa. Raqamli iqtisodiyot va uning iqtisodiy inqilobdagi o'rni bugungi kunda dunyo bo'ylab iqtisodiy jarayonlarni shakllantiruvchi asosiy omillardan biriga aylangan. Raqamlashtirish jarayoni nafaqat ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga, balki yangi biznes modellarini yaratishga, xalqaro savdoni kengaytirishga va davlat boshqaruvini yanada samarali va shaffof qilishga imkon beradi. Raqamli texnologiyalar, shuningdek, ta'lim tizimini zamonaviylashtirish va ekologik barqarorlikni ta'minlashda ham muhim ahamiyatga ega.

Shu bilan birga, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi bilan birga, undan to'g'ri va samarali foydalanish, texnologiyalarning xavfsizligini ta'minlash, va raqamli tengsizlikni bartaraf etish kabi muammolarni hal qilish zarur. Bularning barchasi raqamli iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun muhim omillar hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shirmanov, S. B., & Turaev, D. T. (2020). "Raqamli iqtisodiyot va ishlab chiqarish samaradorligi." *Iqtisodiy tadqiqotlar jurnali*, 12(3), 45-59.
2. Ponomarev, G. V. (2019). "Raqamli biznes modellari: yangi imkoniyatlar." *Biznes va raqamli iqtisodiyot*, 7(1), 22-34.
3. Bakhtiyorov, H. J. (2021). "Raqamli iqtisodiyot va xalqaro savdo." *Global iqtisodiy integratsiya*, 18(4), 70-82.
4. Atabaeva, L. T., & Karimov, M. A. (2022). "Davlat boshqaruvida raqamli transformatsiya." *Davlat va jamiyatni boshqarish*, 5(2), 98-110.
5. Xolmatov, M. M. (2020). "Raqamli iqtisodiyot va ekologik barqarorlik." *Ekologiya va raqamli texnologiyalar*, 14(6), 112-123.
6. Yusupov, O. B. (2023). "Raqamli iqtisodiyot va ta'lim tizimi." *Ta'lim va innovatsiyalar jurnali*, 9(1), 56-68.